

UNDERVISNINGSFORLØB

Dejlig er den himmel blå

Salmer i danskundervisningen på mellemtrinnet og udskoling

Af Stine Kylsø Pedersen og Katja Gottlieb. Center for Grundtvigforskning, Aarhus Universitet

Mellemtrin:

Lær en salme, skriv en salme

Et kort danskfagligt forløb om Grundtvig og julesalmer (4.-6. klasse)

I dette lille forløb, der er rettet mod mellemtrinnet, skal eleverne arbejde med en af Grundtvigs julesalmer, *Dejlig er den himmelblå*, der udkom første gang i 1811.

Introduktion

Indledningsvis introduceres opgaven, der kan vinkles ift. klassens trin og forudgående kendskab til genren. Klassen skal arbejde med juleevangeliet.

Introducer opgaven og forfatteren, tal fx om:

- Hvad er en salme? (Se evt. boksen nedenfor).
- Hvilke salmer kender I? Og hvad er særligt ved julesalmer?
- Hvad er et symbol, og hvilke symboler knytter sig til julen? (Se evt. boksen nedenfor).
- Rund af med at læse juleevangeliet højt for eleverne

www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/bibelenonline/luk/2

Herefter arbejder eleverne med teksten *Dejlig er den himmel blå*. I kan evt. læse den sammen i klassen eller lade eleverne læse den som rollelæsning afhængigt af klassens niveau (en læser en strofe højt, en genfortæller (I skal slå ord, I ikke kender op, så I kan forklare, hvad de betyder), en skriver det genfortalte ned, og den sidste giver et bud på, hvad der sker i næste strofe. Byt roller undervejs). Eleverne skal have fokus på handlingen og på ledestjernens rolle. Teksten er vedhæftet som bilag.

Saml op i klassen ved at tale om elevernes iagttagelser. Hvad handlede salmen om? Hvad er stjernens rolle som digtets "hovedperson"? (tal fx om de mange besjælede stjerner: "de gyldne stjerner blinke, hvor de smile, hvor de vinke", de mange matte stjerner julenat, den ene særlige stjernesol, der stadig lyser for mennesket og viser vej osv.). Rund evt. af med at synge *Dejlig er den himmelblå*.

Skriv selv

Grundtvig skrev i sit liv virkelig mange salmer, mellem 1500 og 1600. De er ikke lige gode alle sammen, men han er den digter, der har flest salmer med i salmebogen, hele 235 salmer. Nu skal I gå sammen to og to og selv skrive en julesalme.

- I skal starte med at læse nogle andre julesalmer for at finde inspiration til jeres salme. I kan fx gå ind på Grundtvigs Værkers genreoversigt www.grundtvigsværker.dk/genre og når I har gjort det, skal I beslutte, hvilken melodi I vil skrive jeres salme på.
- Skriv herefter jeres julesalme. Den skal have mindst tre strofer, men behøver ikke have så mange strofer, som Grundtvigs salmer ofte har. Den skal rime. I kan evt. se på, hvordan den salme, I har valgt som melodi, rimer, og lade jer inspirere af den.
- Når I er færdige med jeres salmer, skal I præsentere dem i klassen. Syng dem sammen. Er det en salme, I har fået skrevet? Tror I, den bliver et hit?

Hvad er en salme

Slår man ordet "salme" op i ordbogen, så kan man læse, at det er en "kristen hymne eller digt, som er inddelt i strofer og forsynet med melodi, og som synges af menigheden under gudstjenesten". Det betyder naturligvis, at salmen har en religiøs dimension, men rent overordnet kan salmen kategoriseres som lyrik, og salmen udtrykker som anden lyrik følelser, stemninger, meninger og tanker, ligesom den som megen anden lyrik er på vers. Fordi salmen skal kunne synges, så vil den også være karakteriseret af en vis bundethed med hensyn til fx rim og rytme.

Hvad er et symbol

Et symbol er et stort og vanskeligt begreb, men kort sagt kan man sige, at det er tegn eller figur med en særlig betydning, som vi har vedtaget som noget alment. Fx har vi valgt, at et hjerte betyder kærlighed, at et firkløver symboliserer held, eller at en due kan betyde fred. Inden for religioner anvendes mange symboler. I forbindelse med juleevangeliet optræder stjernen som symbol. Stjernen spiller også en stor rolle som et stærkt og centralt symbol i Grundtvigs forfatterskab. Her er den en vejleder, den fremtræder med sit lys for mennesker og rummer både Gud og ånden. Med øjet på stjernen bliver mennesket altså på den rette vej. Eller som Grundtvig skriver i *Dejlig er den himmelblå*, har Gud ladet den åbenbare for "at lyse for vor fod".

Udskoling:

To julesalmer fra romantikken

Et kort danskfagligt forløb om julesalmer (7.-9. klasse)

I dette lille forløb, der er rettet mod udskoling, skal eleverne arbejde med to julesalmer, der er skrevet af to af de mest kendte danske digtere nogensinde. *Barn Jesus i en krybbe lå* af H.C. Andersen (1833) og *Dejlig er den himmel blå* af Grundtvig (udkom første gang i 1811). Begge forfattere placerer sig rent periodemæssigt i romantikken, der er et bredt begreb, men kort sagt karakteriseret af forestillinger som længsel, drøm, følelse og kærlighed, ligesom "det fremmedartede" eller "det interessante", også spiller en stor rolle i periodens litteratur. Fokus er på salmen som litteratur og dens relation til perioden.

Introduktion

Indledningsvis introduceres opgaven, der kan vinkles ift. klassens trin og forudgående kendskab til genren, perioden og de to forfattere. Klassen skal arbejde med juleevangeliet og to litterære fortolkninger af dette (H.C. Andersen og Grundtvig), der begge stammer fra romantikken. Begge tekster er salmer. De er vedhæftet som bilag.

Introducer opgaven og forfatterne, tal fx om:

- Hvad er en salme?
- Hvilke tekster af de to forfattere har I læst/kender I?
- Og på baggrund af jeres kendskab til forfatterne/perioden: Hvilken betydning tror I, at kristendommen generelt havde i begyndelsen af 1800-tallet?
- Hvad handler juleevangeliet om?
- Rund af med at læse juleevangeliet højt for eleverne
www.bibelselskabet.dk/brugbibelen/bibelenonline/luk/2.

Herefter arbejder eleverne i grupper med teksterne. De skal bl.a. se på stjernen som symbol. Se evt. i boksen nedenfor.

Undersøgelse

Gå sammen i grupper på fire. Se på salmerne Hvordan er de bygget op? Strofer, vers, rim? Er der andet, I lægger mærke til? Notér det.

Læs herefter begge salmer som rollelæsning (en læser en strofe højt, en genfortæller (I skal slå ord, I ikke kender op, så I kan forklare, hvad de betyder) en skriver det genfortalte ned, og den sidste giver et bud på, hvad der sker i næste strofe. Byt roller undervejs).

Når I er igennem alle strofer, så skal I tale om nedenstående spørgsmål:

- Hvem er fortælleren i de to salmer? Er fortælleren synlig eller usynlig? Hvordan kan I se det?
- Salmernes tid? I begge salmer er der en handling, der foregår i fortiden. Og noget, der foregår i nutiden (eller den tid, hvor salmen blev skrevet). Undersøg salmerne og se, om I kan finde det historiske, og det, der ifølge salmen sker i nuet.
- Hvilke ligheder er der mellem de to salmer? Se både på opbygningen af salmerne mht. strofer og vers og rim, og hvad de handler om.
- Hvilken rolle spiller stjernen i de to salmer?
- Saml op sammen i klassen.

Skriv selv

Grundtvig skrev i sit liv virkelig mange salmer, mellem 1500 og 1600. De er ikke lige gode alle sammen, men de bedste er stadig med i salmebogen, og han er den digter, der har flest salmer med i den, hele 235. Mange af salmerne fandt han selv på, men han har også skrevet mange andre forfatteres salmer om, fordi han blev inspireret af dem, og fordi han syntes, han kunne forbedre dem. Fx skrev han en gammel latinsk salme om til den meget kendte salme *Et barn er født i Betlehem*.

- Prøv, om I sammen kan læse første vers i den, der på gammeldansk lyder sådan:

1. Ith Barn er født i Bethlehem
Thi gieder sig Hierusalem.
Her ligger han i ith krubberum
Vden ende er hans Herredum

2. En Oxe oc Asen hoss hannem stod
De kende deris Herre oc Gud
De Konger aff Saba komme der
Offrede Guld/ Røgelse oc Mirre

3. Hans Moder er den rene Mø
Som foruden Mand haffuer født.
Satan kan icke staa hannem emod
Vden Synd er han vorden vort Blod.

(Fra Hans Tavsens salmebog 1553)

- Læs nu Grundtvigs salme "Et Barn er født i Betlehem" sammen i klassen www.xn--grundtvigsvrker-7lb.dk/tekstvisning/6995/0#%220%22:0,%22k%22:0
Tal om de ord, I ikke forstår. Grundtvig kaldte, salmen for *Jule-Sang for christne Børn*, og signalerer på den måde, at sangen er tænkt som en børnesang. Synes I, at han har ret?

- De to sanges sprog er meget gammeldags. Måske var den gamle sang sværest at læse? Men der var sikkert også mærkelige ord i Grundtvigs udgave. I skal nu gå sammen to og to lege Grundtvig: I skal skrive hans salme om til en moderne salme. Hvordan ville *Et barn er født i Betlehem* lyde i dag, hvis I skulle skrive den? I behøver ikke digte alle vers om, men jeres sang skal kunne synges på den samme melodi. Når I er færdige, skal I præsentere jeres sang for klassen.

Stjernen som symbol.

Ledestjernen spiller selvfølgelig en central rolle i juleevangeliet, da det var den, der ifølge bibelfortællingen ledte de vise mænd frem til Jesusbarnet. Stjernen er et meget fremtrædende symbol i romantikken. H.C. Andersen er en flittig bruger (fx i *Den lille pige med svovlstikkerne*, *Hyrindend og skorstensfejer* og *Klokken*, for blot at nævne nogle få eksempler). Hos Grundtvig er stjernen et stærkt og centralt symbol. Den er en vejleder, den fremtræder med sit lys og som det, der rummer både Gud og ånden, og med øjet på stjernen bliver mennesket altså ledt på den rette vej.

Bilag**Dejlig er den himmel blå (Forkortet)****N.F.S. Grundtvig (1810 og 1853)****1**

Dejlig er den himmel blå,
lyst det er at se derpå,
hvor de gyldne stjerner blinke,
hvor de smile, hvor de vinke
os fra jorden op til sig.

2

Det var midt i julenat,
hver en stjerne glimted mat,
men med ét der blev at skue
én så klar på himlens bue
som en lille stjernesol.

3

Når den stjerne lys og blid
sig lod se ved midnatstid,
var det sagn fra gamle dage,
at en konge uden mage
skulle fødes på vor jord.

4

Vise mænd fra Østerland
drog i verden ud på stand
for den konge at oplede,
for den konge at tilbede,
som var født i samme stund.

5

De ham fandt i Davids hjem,
de ham fandt i Betlehem
uden spir og kongetrone,
der kun sad en fattig kone,
vugged barnet i sit skød.

6

Stjernen ledte vise mænd
til vor Herre Kristus hen;
vi har og en ledestjerne,
og når vi den følger gerne,
kommer vi til Jesus Krist.

7

Denne stjerne lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans Guddoms-ord det klare,
som han os lod åbenbare
til at lyse for vor fod.

Barn Jesus i en krybbe lå

H.C. Andersen 1832

1

Barn Jesus i en krybbe lå,
skønt Himlen var hans eje;
hans pude her blev hø og strå,
mørkt var det om hans leje.
Men stjernen over huset stod,
og oksen kysset barnets fod.
Halleluja, halleluja, barn Jesus!

2

Hver sorgfuld sjæl, bliv karsk og glad,
ryst af din tunge smerte!
Et barn er født i Davids stad
til trøst for hvert et hjerte;
til barnet vil vi stige ind
og blive børn i sjæl og sind.
Halleluja, halleluja, barn Jesus!

Danmark

H.C. Andersen

1832